

Apie žvirblį literatūroje ir kine, arba lyginamosios ir intermedialios literatūros studijos Lietuvoje: ieškant kokybės ir teorinio sąmoningumo

Natalija Arlauskaitė: Lietuvoje jau keliolika metų egzistuoja formaliai ir neformaliai institucionalizuotos lyginamosios ar tarpdalykinės literatūros studijos, tačiau diskusija apie tai, kaip suvokiama komparatyvistika ar tarpdalykiškumas, visai ar beveik nevyksta. Bene ilgiausiai veikianti neformali institucija, daug metų puoselėjanti tarpdalykiškumą ir jungianti tyrėjus bei studentus, yra Vilniaus universiteto Algirdo Juliaus Greimo semiotikos centro interdisciplininis seminaras ir su juo susijusi „Baltų lankų“ akademinė savaitė, organizuojama jau beveik dvidešimt metų. Kita svarbi institucija – 2005 m. įkurta Lietuvos lyginamosios literatūros asociacija; Vytauto Didžiojo universitete veikia profesoriaus Broniaus Vaškelių literatūrinės komparatyvistikos centras. Šiais metais Vilniaus universitete atsirado magistro studijų programa „Intermedialiosios literatūros studijos“. Daug tyrėjų gilinasi į literatūros ir kitų menų sąveikas. Taigi ateina laikas aptarti įvairiai suvokiamą tarpdalykiškumą ir specialistų, gebančių dirbti šiame lauke, rengimo problemas.

Nijolė Kašelionienė: Lyginamosios literatūros asociacijos intencija buvo jungti visos Lietuvos tyrėjus, kurie domisi komparatyvistika ir įvairiomis lyginamosiomis studijomis. Dabar, kai turime patirties, reikėtų kur kas aktyviau reikštis jau ne tik tai savo kieme. Visų pirma, reikia tokių diskusijų, kaip ši. Nežinia, kur ji kryps, bent vien tai, kad susirinkome ir pradedame kalbėtis, yra labai gerai. Turėtume dalyvauti platesnėse diskusijose, pavyzdžiui, tokiose, kurios vyksta Europos lyginamųjų literatūros studijų tinklo tinklalapyje¹. Diskutuojama ir teoriniais, ir praktiniais klausimais – ką mes galėtume kartu nuveikti. Jei prisiminsime, kad rudenį Vilniuje įvykusiame šio tinklo ir mūsų asociacijos kongrese

---

1 Réseau européen d'études littéraires comparées, <http://www.reelc.net/?q=forum/>

dalyvavo mokslininkai iš dvidešimties Europos šalių, tai iš tiesų galimybės yra plačiausios, tik dirbk. Aišku, reikėtų daugiau jaunų žmonių, kurie įsijungtų į veiklą, daugiau doktorantų, kurie būtų suinteresuoti gilinti savo žinias įvairiose lyginamųjų studijų srityse.

Nubrėžti lyginamųjų studijų ribas yra problemiška. Vienas dalykas yra lyginamoji literatūra, kaip mes ją supratome gana ilgą laiką. Suvokėme, kad tai yra dviejų ar kelių literatūrų arba literatūros reiškinių lyginimas su kitais kitų kultūrų reiškiniais. Pirmiausia tai yra kultūrų dialogas. Dabar lyginamųjų tyrinėjimų metodologija ir metodika suprantamos gerokai plačiau. Tai yra ne tik tarpkultūrinės, tarpliteratūrinės, bet ir tarpdisciplininės studijos ir tyrimai – tuomet įmanomi visokie lyginimai vienos kultūros ribose, pavyzdžiui, literatūros ir dailės, literatūros ir muzikos, literatūros ir filosofijos ir pan. Toks ribų plėtimas susijęs su savotišku neapibrėžtumu, o klausimas, kur yra komparatyvizmo ribos, tampa probleminis taip pat ir dėl metodologijos bei metodikos. Dabar verčiu Aušros Jurgutienės rengiamai literatūros teorijos chrestomatijai Jean'o Bessière'o straipsnį, kuriame keliamas būtent šis klausimas ir teigiama, kad šiuolaikinė literatūros teorija nebeįsivaizduojama išsitenkanti savo pačios ribose ar lauke. Ji yra suprantama kaip turinti akivaizdžias sąsajas su kitomis disciplinomis. Tarpdalykiškumas jai būtinas, nes kitaip nebeįmanoma suprasti literatūros. Bet, aptardamas literatūros teoriją, Bessière'as kalba apie bendrosios ir lyginamosios literatūros problematiką, siedamas šiuos du dalykus. Sovietinė literatūros tyrimų tradicija teigė, kad lyginimas yra būtina bet kokio literatūros tyrimo sudėtinė dalis, todėl nėra prasmės išskirti lyginamąją literatūrą kaip atskirą discipliną, ji tiesiog įeina į bendrosios literatūros sampratą. Nors šis istorinis lyginamasis požiūris taip ir gyvavo, jis išliko skurdus. Toms kultūroms, kurios plėtojo lyginamąją literatūrą kaip atskirą sritį, tai davė labai daug. Bet koks šiuolaikinis tyrimas suvokiamas kaip kelių metodų jungtis, nė vieno gryno metodo lyginamoji literatūra ir komparatyvizmas apskritai nesiūlo.

Arlauskaitė: Taigi lyginamasis literatūros tyrimas numato bet kokių dviejų reiškinį, vienas iš kurių yra literatūra, gretinimą, o teorinio pagrindo pasirinkimas yra laisvos valios reikalas?

Kašelionienė: Taip.

Kęstutis Nastopka: Man visgi atrodo, kad čia yra du skirtingi dalykai. Vienas – lyginamoji literatūra, kai yra lyginamos skirtingos literatūros. Čia viskas pakankamai aišku, yra senos tradicijos, nagrinėjančios, kaip lauke atsiranda du skirtingi objektai – dvi skirtingos literatūros, dvi skirtingos kultūros – ir kaip vyksta jų mainai. Bandytas praplėsti ją per intermedialumą ir multimedialumą turbūt yra legalus ir vaisingas, bet tai visai kitas dalykas. Šios dvi sritys gana formaliai sutelpa po žodžiu „lyginimas“. Bessière’as gal ir nori jas sujungti, bet šis jungimas vien su žodžiu „lyginamasis“ yra dirbtinis. Paprastai ir patys prancūzai „lyginamąją literatūrą“ suvokia kaip santykį tarp literatūrų. Šiuos du dalykus reikėtų skirti.

Dėl metodų. Žinoma, „tegl žydi visos gėlės“, kaip pasakytų Mao Dzedungas, bet tai visgi eklektizmo šūkis. Lyginti galima bet ką ir bet kuriose disciplinose, lygindami pažįstame objektus. Bet jei nežinai, koku aspektu lyginti, tai čia buvo geras pavyzdys „žvirblio simbolis literatūroje ir kine“² – gali imti ir pažiūrėti, koks žvirblis literatūroje, o koks kine, ir parašyti tomus, disertacijas. Tik nelabai aišku, kas iš to bus. O jei randi bendrą metakalbą, tai atsiranda teorinės kalbos problematika – pavyzdžiui, ką reiškia „figūros“ viename ar kitame mene – ir tada toks lyginimas gali būti perspektyvus. Aš visada esu už metodologinį monizmą. Tyrinėtojas turi turėti savo metodą. Tai nereiškia, kad tame lauke negalima susitikti su skirtingais metodais – mes susikalbėsime. Bet aš pats negaliu būti viena ranka semiotikas, o kita neaišku kas. Semiotikos privalumas (be daugelio jos ydų) ir yra tai, kad ji tą metodologinį monizmą išlaiko. Savo straipsnyje apie interdiscipliniškumą³ aš keliu būtent tokią mintį: reikia žinoti, ką lyginti, ir apibrėžti savo metodologines pozicijas. Eklektika – tai toks rašymas dėl rašymo, arti grafomanijos. Štai tokius pavojus matau.

Na, o tai, ar interdiscipliniškumas ir intermedialios studijos yra savarankiška metodologija, ar ne, gal geriau Irina pakomentuos. Greimo centro interdisciplininio seminaro pagrindas yra praktinis. Priešdėlis „inter-“ yra šiek tiek pretenzingas, nes iš esmės seminaras jungia dvi disciplinas – semiotiką ir fenomenologiją.

2 Rengdami šį pokalbį dalyviams pasiūlėme diskusijos gaires. Vienas iš klausimų buvo suformuluotas taip: „Ką, dirbdami lyginamųjų ir tarpdalykinių literatūros studijų srityje, laikome šios tyrimų srities specifika? Ar tai skirtingų meno rūšių ar disciplinų medžiagos gretinimas (pvz., žvirblio simbolis literatūroje ir kine), ar požiūris į ją, ar teorinis imlumas, ar dar kas nors kita?“

3 Kęstutis Nastopka, „Interdiscipliniškumo prielaidos“, in: Kęstutis Nastopka, *Reikšmių poetika: Semiotikos bandymai*, Vilnius: Baltos Lankos, 2002, p. 33–41.

Mes su Arūnu Sverdiolu nuolat ginčijamės, kaip galima žiūrėti į matomas pro langą čerpes ir kaip tos čerpės reiškiasi. Vyksta permanentiniai ginčai tarp dviejų pozicijų. Bet mes esame ne vienodu, o filosofų, dažniausiai fenomenologų, ir semiotikų būrys. Žinoma, yra ir pakeleivių iš visokių disciplinų. Bet šiam seminarui metodologinis aiškumas yra svarbus. Mes žinome, kad tai yra skirtingi požiūriai, kartais ginčijamės, kartais apimstame. Tai ir palaiko įtampą – į tą patį daiktą žiūrima iš dviejų šonų, dviem akim. Jei liktų tik vienas metodas, tai būtų vienaakis Polifemas, reikia antros akies.

Irina Melnikova: Man atrodo, kad metodologinis aiškumas ir vienos metodologijos pasirinkimas – skirtingi dalykai. Interdiscipliniškumas apima galimybę lyginti žvirblį literatūroje ir kine. Ir šiuo atveju aš Nijolės pusėje. Kitas klausimas – kokią metodologiją šio motyvo analizei pasirenka vienas ar kitas tyrinėtojas. Vokiečiai savo tyrimuose seniai vartoja žodį „intermedialumas“, atlieka įvairius vaizdo ir žodžio santykio tyrimus. Pavyzdžiui, Werneris Wolfas⁴ ir Irina O. Rajewsky⁵ siūlo kvestionuotiną, bet įdomią koncepciją. Išskirdami skirtingus tarptekstinių santykių tipus ir įvardydami juos skirtingais būdais, jie teigia, kad be intermedialumo egzistuoja ir transmedialumas. Į šią kategoriją patektų minėtas „žvirblis“, tam tikras motyvas, pavyzdžiui, literatūroje ir tapyboje. Ir tai yra visiškai legali tyrimų sritis. O intermedialumu jie laiko savitą vieno meno ribų peržengimą, kai, tarkime, literatūra imituoja kino raišką, kai kalbama apie struktūrinę literatūros ir kitų menų santykį, kuris kuriamas vien literatūros kūrinio priemonėmis. Kalbėdami apie intermedialumą kaip apie fundamentalią ir kritinę kategoriją, Grazo universiteto grupės atstovai sieja jį su intertekstualumu – bendru reiškiniu ir analizės metodu.

Kai šiemet tvirtinome magistro darbų temas, iškilo problema – kaip mes suvokiame intermedialumo lauką? Ar galima magistro darbe nagrinėti tik kino arba literatūros tekstą, ar būtinas lyginimas? Laukas labai platus, ir man atrodo, kad vienintelė egzistuojanti problema – tai metodologijos pasirinkimo problema. Vieni ateina į šį lauką iš filosofijos, kiti iš medių studijų ar literatūros studijų, ir kiekvienas turi savo požiūrį. Mano supratimu, lauko ribų problemos nėra, yra tik asmeninė metodologijos pasirinkimo problema. Bet tai nebūtinai

4 Werneris Wolfas vadovauja Grazo universiteto projektui „Metareferencija – transmedialus reiškinys“. Žr. <http://www.uni-graz.at/angl99ww.htm>, žiūrėta 2009 11 12.

5 Žr. Irina O. Rajewsky, *Intermedialität*, UTB, Stuttgart, 2002.

turi būti viena gryna metodologija. Be abejo, jei mes lyginame nebandydami suformuluoti lyginimo tikslo ir principų, tuomet galima ir tomus prirašyti.

Nastopka: Bet tu sutinki, kad lyginamojo metodo kaip tokio nėra?

Melnikova: Nėra, sutinku.

Arlauskaitė: Atrodo, kad esminė lyginamųjų ir tarpdisciplininių tyrimų problema yra kompetencijos problema. Kai pradėdame dirbti su keliomis meno rūšimis, tuoj pat kyla lygiavėrio pačių menų ir teorinių tradicijų išmanymo klausimas. Specifinė yra senosios literatūros ir raštijos situacija, iš karto reikalaujanti daugialypės kompetencijos, keblu apibrėžti ją viena disciplina, ji daugiadalykė iš prigimties. Klausčiau, kokios yra mūsų metodologinio pasirinkimo ribos, kai nagrinėjame literatūros ir dailės, literatūros ir architektūros, literatūros ir kino santykį? Jei mūsų išėjties taškas yra literatūrinė naratologija, kiek ji dera su kino naratologija ir ar privalu ją išmanyti? Būtina ar nebūtina turėti šias kompetencijas ir kokių būdu jos ugdomos rengiant specialistus?

Melnikova: Savaimė suprantama, kad šios kompetencijos būtinos. Jei jų trūksta, tai yra būdų jas įgyti. Jei yra žinoma, kad egzistuoja tam tikra literatūra, reikia ją skaityti.

Kašlionienė: Jei esi komparatyvistas ir nori išnagrinėti žvirblį literatūroje ir kine, François Lecercle⁶ siūlo skirti keturis santykio tipus. Pirmasis – konvergencija arba stilistinis panašumas. Antrasis – kūrinų sugretinimas ir konfrontacija. Trečiasis – teoriniai santykio aspektai, tarkime, meninė programa vienu ir kitu atveju. Ir ketvirtasis – recepcija. Vadinasi, žvirblio recepcija. Nes aišku, kad tu tiri ne šiaip sau žvirblį, o literatūros ar kultūros reiškinių. Negalima net kalbėti, kad komparatyvistas gali lyginti bet ką ir bet kaip. Lyginimo pagrindas yra esminis. Todėl visų pirma tu iškeli hipotezę, kad tas žvirblis yra reikšmingas, ir turi argumentuoti, kad būtina jį tirti. O jau lyginimo strategijos ir taktikos yra labai įvairios. Nemanau, kad galima supaprastinti ir sakyti, jog čia vien eklektika. Lyginamoji metodologija egzistuoja, tik ją reikia geriau pažinti. Pavyzdžiui,

6 François Lecercle, „Le paradoxe et le symptôme (Littérature et peinture)“, in: *Perspectives comparatistes: Études réunies par Jean Bessière et Daniel-Henri Pageaux*, Paris: Champion éditeur, 1999, p. 231–255.

yra imagologija, siūlant instrumentus tirti įvaizdžiams, juos galima būtų taikyti literatūros ir kino ar literatūros ir dailės lyginimui.

Nastopka: Aš norėčiau apginti žvirblio natūrą. Pirmiausia reikia tirti natūrą. Kai Claude'as Lévi-Straussas tiria mitologiją, jis pirma išsiaiškina visus augalus, visas jų juslines ypatybes ir iš to daro teoriją. Kas norėtų užsiimti žvirbliu, turėtų šį padarą ir jo įpročius pažinti, o tada jau galima žiūrėti, kaip šią natūraliąją kalbą menai verčia į savo kalbą. Nepamirškime žvirblio!

Gintarė Bernotienė: Ypač kalbant apie literatūros ir menų sąsajas verta apginti tą žvirblį – motyvą. Juk motyvai iš vienos meno kalbos į kitą perneša plačiausius kontekstus, interpretacines tradicijas. Kai Vaičiūnaitė eilėraštyje mini Gustavo Klimto aguonas, sumirgusias pro vagono langą, ir jausmą, kad prieš akis taip šmėkšteli buvę kitų gyvenimai, sunku perprasti, kaip veikia kultūrinė atmintis: aguonų lauko motyvas 1907 m. tapytame Klimto paveiksle dar negalėjo turėti negrįžusiųjų iš Pirmojo pasaulinio karo atminimo ženkle konotacijos. Ar ji atsiranda vėliau, o gal tai – tik interpretacinis klystkėlis? Menų neįmanoma plakti į vieną, tai atskiros sistemos. Tik pajutus, kad yra kažkoks bendras taškas – žvirblis ar motyvas – galima apsispręsti lyginti. O metodologinis pasirinkimas priklauso ir nuo tyrinėjamos medžiagos. Studijų programose turėtų būti daugiau kultūros ir meno istorijos, be jos į tarpdalykinę sritį ateiname, ko gero, plikokomis rankomis. Kognityvistika, proksemika, žmogiškojo suvokimo pagrindai padėtų geriau pažinti patį gretinimo mechanizmą, veikiančią ir koduojant, ir dekoduojant.

Aurelija Mykolaitytė: Jei nori būti geras komparatyvistas, kompetencija iš tiesų turi būti daugiašakė, kad darbas nevyktų apgraibomis, vieną dalyką išmanant, o kitą tik šiek tiek. Reikalingos išsamios studijos ir galimybė konsultuotis su kitais specialistais. Galvodama apie savo pačios patirtį, labai džiaugiuosi, kad po lituanistikos studijų Vilniaus universitete ten pat baigiau ir visuotinės literatūros magistrantūrą. Tada tas literatūros pažinimas jau yra kitoks, nėra vienakryptis. Dabar, dirbant Vytauto Didžiojo universitete, taip pat labai praverčia kitų tyrinėtojų patirtis. Pavyzdžiui, pas mus VDU fenomenologas Dalius Jonkus imasi analizuoti literatūrą⁷, ir tada gali pamatyti, kaip į tą patį kūrinį ar kultūros pro-

7 Dalius Jonkus, „Fenomenologija ir literatūra“, in: Dalius Jonkus, *Patirtis ir refleksija: Fenomenologinės filosofijos akiračiai*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2009, p. 256–273.

cesus galima pažiūrėti visai kitaip. Būtent toks tarpusavio bendravimas ir dalijimasis patirtimi duoda komparatyvistikai stiprumo.

Nadežda Morozova: Kalbant apie senosios literatūros ar raštijos tyrimus ir jiems būtiną kompetenciją, reikėtų pastebėti, kad medievistika yra viena sudėtingesnių sričių, turinti tarpdalykinį pagrindą. Kad galėtume tyrinėti senosios literatūros kūrinius, reikia mokėti kalbas, o tiriant Lietuvos Didžiosios kunigaikštijos raštiją – mažiausiai keturias: lotynų, senąją graikų arba bizantiškąją graikų, lenkų ir bažnytinę slavų kalbas. Jų reikėtų mokytis jau universitetinių studijų metu, nes kitaip toks darbas sunkiai įsivaizduojamas. Kita būtina kompetencijos dalis – išmanyti religinę tradiciją, nuo to priklauso pragmatinė ir žanrinė teksto interpretacija. Dar kitas dalykas, galbūt neaktualus moderniai literatūrai, – tekstologijos žinios, svarbios nusakyti nuorašų ir originalaus teksto santykį laikais, kai nei autorystės, nei originalumo samprata neegzistavo. Aktualu suvokti žodinių ir vaizdinių tekstą, o bažnytinio meno tyrimai reikalauja visų minėtų žinių. Taigi šioje srityje norintis dirbti žmogus privalo turėti platų humanitarinį išsilavinimą, kurį šiuo metu vargu ar suteikia kokia nors universitetinė programa.

Kašlionienė: Gali ateiti keli žmonės ir dirbti kolektyvinį darbą, nes vieno universalaus specialisto nerasi.

Morozova: Gal tai įmanoma nagrinėjant sąveikas tarp literatūros ir kitų menų, bet sunkiai įsivaizduojama tiriant mūsų – LDK – „katilą“, kai lotyniško teksto inspiracija galėjo būti ir bažnytinės slavų kalbos tekstas, ir senoji graikų literatūra, ir kitokie tekstai. Nereikia pamiršti, kad LDK žmonės mokėjo visas šias kalbas.

Bernotienė: Paveldo žinojimas iš tiesų labai svarbus ir moderniai literatūrai. Nes neįmanoma nuspėti, su kokia pastišine kombinacija susidursi – iš XVI ar XI a., iš persų literatūros ar dar kokios. Tyrinėdamas kūrinių kaskart prieini tą ribą, kur prasideda tavo naujas kelias.

Arlauskaitė: Bet galbūt yra skirtumas tarp kūrinių analizės, kai nueinama visai skirtingais keliais, ir universitetinių studijų sistemos. Štai ryškus medievistikos pavyzdys. Kiti galėtų būti literatūros antropologija ar jau minėtos intermedialiosios literatūros studijos. Kaip jos turi būti formuojamos, kad būtų įmanoma

dirbti su skirtingomis meno rūšimis? Ir iš studentų kalbų, ir iš kolegų darbų ar nuogaštavimų jaučiu, kad, kai žengi į gretimą sritį, dėl sisteminio išsilavinimo spragų atsiranda reikšmingi darbo trūkumai. Ką reiktų daryti su studijų programomis, kad tarpdalykinės studijos ir tyrimai būtų kokybiški, ir kada – bakalauro, magistro ar doktorantūros studijų pakopoje?

Kašlionienė: Gal vertėtų pasitelkti kitų šalių patirtį? Pavyzdžiui, Prancūzijoje egzistuoja tokia bakalauro programa „Literatūra ir kinas“. Lietuvos lyginamosios literatūros asociacija galėtų pasiūlyti Europos komparatyvistikos tinklui pradėti diskusiją apie tai, kaip rengti lyginamąsias ir intermedialių studijų programas, kokia yra kitų universitetų patirtis.

Aušra Martišiūtė: Kurdami programas Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje susidūrėme su panašia problema. Pastebėjome, kad sėkmingiausi studentai, derinantys, tarkime, literatūros ir teatro kalbos pažinimą, yra baigę filologijos bakalauro ar magistro studijas universitete, o paskui jie studijuoja teatrologiją. Bet toks modelis šiais laikais yra absoliučiai nebeįmanomas, nes, nekalbant apie tai, jog žmogus sugaišta daugybę metų, jis už antrąsias studijas turi dar ir mokėti. Todėl galvodama apie universitetines programas manau, kad „inter-“ galėtų atsirasti tik doktorantūroje. Yra didelis pavojus, kad ankstesnis sričių jungimas pasidarys profaniškas. Pavyzdžiui, baigusieji literatūros studijas pradeda rašyti apie kiną, bet juk jie nemoka kino kalbos! Ir atvirkščiai. Manychiau, kad šiuolaikiniame literatūros moksle kolektyvinis darbas neišvengiamas. Net rašydami literatūros istoriją mes, jei neišmanome gretutinių sričių, esame nepajėgūs atlikti esminio tyrimo ir nagrinėti, pavyzdžiui, kino kalbos poveikio vienam ar kitam autoriui. Tuomet lieka kolektyvinis tyrimas, kai kartu dirba ir dalinasi patirtimi skirtingų sričių mokslininkai.

Melnikova: Viena vertus, sisteminio išsilavinimo trūksta. Kita vertus, kai gilina-mės į vieną ar kitą mokslinį lauką, kad ir kiek valandų būtų skirta parengiamajam kursui, tų sisteminių žinių nepakaks. O apie naratyvą literatūroje ir kine, kaip minėjau, egzistuoja kalnai teorinių darbų, ir dauguma jų autorių – literatūrologai. Ne kino kūrėjai, ne kino kritikai, o būtent literatūrologai yra pripažinti visame pasaulyje kino naratologijos tyrinėtojai. Ir apskritai kino naratologijos studijos išaugo iš literatūrologijos. Ir prieš atsirandant Intermedialiųjų literatū-

ros studijų programai buvo studentų, rašiusių apie kino naratyvą, ir tarp šių darbų buvo tikrai gerų ir kompetentingų. Mano supratimu, tarpdalykinės studijos magistro pakopoje tikrai įmanomos.

Arlauskaitė: Man atrodo, kad, kalbant apie sistemingas studijas, argumentas apie kalnus literatūros, atsietos nuo programų, negalioja. Tuomet apskritai nereikia universitetų, pakaks geros bibliotekos.

Semiotika pretenduoja į tai, kad gali dirbti su bet kokia medžiaga. Ir ta medžiaga ateina iš visiškai skirtingų sričių. Kiek semiotikai svarbu išmanyti tas sritis, pažinti jų ypatumus?

Nastopka: Yra semiotinė abėcėlė, būdai atpažinti ir aprašyti reikšmes. O įsivačius šiuos instrumentus galima taikyti bet kokiai medžiagai. Žinoma, visos programos yra margos, o visiškai sistemingos programos mūsų sąlygomis galbūt net nereikia. Prancūzai gali turėti atskirą programą „Literatūra ir kinas“, bet Lietuvoje tokia prabanga neįmanoma. Semiotikoje irgi yra įvairios disciplinos. Yra reklamos semiotika, sociosemiotika, kitos. Pagrindinis darbas turėtų vykti, nors ne visada vyksta, rašant mokslinį darbą. Vadovas ir studentas, sukaukęs žinių iš įvairių sričių, pasirenka temą, pradeda dirbti ir kartais šis tas išeina. O paskui studentai nueina į kitas sritis. Jau trečia mūsų semiotikė pasirenka studijuoti menotyrą doktorantūroje. Semiotikai iš tiesų yra interdiscipliniški, nes jiems svarbus ne objektas. Jei išmanai, kaip ieškoti reikšmių, tai objektą gali rinktis iš bet kur.

Melnikova: Programos įvairovė ir užtikrinama kompetencija susijusios su pinigais. Kai rengėme intermedialijų studijų programą, pirma mintis buvo dalį specialistų kviesti iš kitų institucijų. Bet dėl pinigų stokos nepavyko, mums iš karto buvo pasakyta – nerealų.

Nastopka: Yra kitokių resursų problema: kokie dėstytojai dirba, ką jie išmano. Europiniai ekspertai gali patarti, tik vargu ar jų patarimais galėsime naudotis. Nėra vienintelio gero kelio, kelių – šimtas.

Martišiūtė: Intermedialumo studijos atveria labai didelę švietimo ir mokslo sistemos ydą. Dar prieš kelerius metus studentai galėdavo keliauti iš vienos aukš-

tosios mokyklos į kitą, buvo galima keistis dėstytojais; dabar tai neįmanoma. Iš esmės tai stabdo ir mokslo raidą. Mes vis tiek atsiduriame ties studijų slenksčiu, o pereiti į brandaus mokslo lygmenį darosi sunku, nes patys matome, kad stringa pirmoji grandis.